

УДК 027.021:378.147

*Ольга Наконечна,
аспірантка НУБіП України*

Наукова бібліотека як джерело інформації про нормативно-правові засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців

У статті висвітлено роль наукової бібліотеки як джерела інформації про нормативно-правові засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту аграрних ВНЗ, здійснено аналіз законодавства та нормативних документів у галузі вищої освіти.

Ключові слова: наукова бібліотека, професійна компетентність, нормативно-правові акти, вища аграрна освіта, стандарт, фахівці з обліку та аудиту.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливою складовою вищої освіти є вища аграрна освіта, яка спрямована на забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців для ефективного функціонування аграрної галузі у бізнесовому середовищі. З метою наближення професійної освіти до вимог Болонської декларації та у зв'язку із входженням нашої країни в європейський освітній простір необхідним є проведення реформ та запровадження компетентнісного підходу на державному рівні. Відповідно до цього законодавчими органами розроблено ряд нормативних документів, які регулюють питання професійної підготовки майбутніх фахівців з обліку та аудиту згідно із сучасними вимогами. Джерелом їхньої інформації є наукові бібліотеки вищих навчальних закладів, Державна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз педагогічної, наукової літератури свідчить про те, що різні сторони формування професійної компетентності фахівців економічних спеціальностей досліджували: Л. Дибкова, Н. Баловсяк, Г. Копил, В. Уйсімбаєва, О. Бабаян. У працях Ф. Бутинця, З. Гуцайлук, Ю. Кузмінського, Д. Кондуелла розкрито проблеми підготовки бухгалтерських кадрів у системі вищої освіти. Останнім часом спостерігається посиленна увага до створення нормативного підґрунтя професійної підготовки майбутніх фахівців: нормативно-правова складова формування компетентності фахівців (В. Маслов), нормативно-правова база підготовки майбутніх соціальних працівників (Н. Видишко), нормативно-правова база вищої освіти України в умовах входження в європейський освітній простір (О. Клименко), формування правового поля вищої освіти (В. Бесчастний). Однак проблема дослідження нормативно-правових засад формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту у вищих аграрних навчальних закладах та ролі наукових і галузевих бібліотек в цілому не ставилась і не вирішувалась.

Мета статті: вивчення теоретичних засад формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту у вищих аграрних навчальних закладах на основі аналізу нормативно-правових документів та ролі наукової бібліотеки як джерела інформації про них.

Виклад основного матеріалу. Для узагальнення і систематизації нормативно-правових актів, які регламентують

підготовку фахівців цього профілю, нами використано здійснену О. Займуком та ін. класифікацію нормативно-правових актів за юридичною силою, відповідно до якої усі правові акти поділено на дві групи: закони та підзаконні акти. Останні розташовано за ієрархією. Вважаємо за доцільне виділити в окрему групу міжнародні нормативно-правові акти.

Закони. Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту" визначають освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства. Окрім цього, у вказаних законах зазначено, що вища освіта забезпечує професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їхніх покликань, інтересів, здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки [5].

Участь України в Болонському процесі вимагає переорієнтації традиційних освітніх технологій на новітні, у чому значна роль відведена науковим бібліотекам вищих навчальних закладів загалом та аграрного профілю зокрема. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України окреслено основні напрями її розвитку, підвищення якості професійної підготовки шляхом удосконалення змісту освіти, розроблення державних стандартів, заснованих на компетенціях. Згідно з цим освіта має орієнтуватися на сучасний ринок праці, який висуває нові вимоги до фахівців. Випускники вищих навчальних закладів мають оперувати такими технологіями та знаннями, які задовольняють потреби інформаційного суспільства, сучасного виробництва, роботодавців. Одним із джерел, що допомагають їм оволодіти цими знаннями та технологіями, є бібліотеки, і насамперед ті, які обслуговують викладачів та студентів вищої школи.

Професійно-технічна освіта, відповідно до Закону України "Про професійно-технічну освіту", спрямована на забезпечення оволодіння студентами — майбутніми фахівцями — знаннями, уміннями, навичками в професійній діяльності, на розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури [7]. Дбають про це й книгозбірні вишів, застосовуючи різні форми роботи: книжкові виставки нових надходжень, вечори запитань і відповідей, зустрічі з авторами наявної в їхніх фондах навчальної літератури тощо.

Укази й Розпорядження Президента України. Укази Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 "Про націо-

нальну доктрину розвитку освіти", від 4 липня 2005 р. № 1013 "Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні" та від 20 березня 2008 р. № 244 "Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні" визначають завдання щодо створення умов для розвитку, самовдосконалення та самореалізації кожної особистості упродовж життя.

Для адаптації національної вищої школи до ринкових умов та інтеграції в європейський освітній простір Указом Президента України від 17 лютого 2004 р. № 199 "Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України" поряд з метою вивчення аспектів Болонського процесу і розроблення пропозицій щодо участі в ньому України окреслюються також завдання з розроблення ефективних механізмів стимулювання участі роботодавців у підготовці та працевлаштуванні фахівців, організації практики студентів і підтримці навчальних закладів у реалізації освітніх та наукових проектів [10, с. 303].

У зв'язку з цим економічна освіта має орієнтуватись на задоволення перспективних суспільних потреб у фахівцях і на забезпечення їхньої відповідності мінливим, постійно зростаючим вимогам до професійної компетентності, загальної культури та особистісних якостей економістів [9, с. 74]. Корисним у цьому напрямі є досвід бібліотеки Національного університету біоресурсів і природокористування, працівники якої використовують різноманітні заходи у забезпеченні навчального процесу для формування професійної компетентності майбутніх фахівців, у тому числі й з аналізованої нами спеціальності — обліку та аудиту. Назвемо деякі з них: зустрічі студентської молоді з колишніми випускниками, відомими не лише в Україні, а й за її межами вченими-аграріями, обговорення актуальних для вищої школи науково-дослідних питань, зокрема й законодавчих.

Постанови і Розпорядження Уряду України. У Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття"), затвердженій Постановою КМУ від 3 листопада 1993 р. № 896, визначено головну мету вищої освіти — забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, створення умов для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України, формування покоління, здатного навчатись упродовж усього життя [10, с. 247].

Важливою складовою системи вищої освіти є вища аграрна освіта, яка спрямована на підготовку кадрів для сільськогосподарства. Вона має сприяти відтворенню його фахового потенціалу, забезпечувати високу якість підготовки спеціалістів, безпосередньо впливати на оптимальне розв'язання проблем агропромислового комплексу, багато з яких не можна вирішувати стандартними підходами та технологіями. Тут необхідні спеціалісти, котрі володіють творчим професійним мисленням, оперують ринковими категоріями, здатні ефективно працювати в складних економічних умовах. Відповідно до Постанови КМУ "Про підготовку фахівців для роботи в сільській місцевості" від 29 червня 1999 р. № 1159 вищі аграрні навчальні заклади готують спеціалістів, враховуючи специфіку галузі. За даними Статистичного щорічника України, кількість діючих підприємств сільськогосподарського профілю станом на початок 2010 р. становила 57 152, тобто 7% загальної кількості суб'єктів ЄДРПОУ за видами економічної діяльності. Окрім того, в аграрному секторі економіки зайнято 4,4% населення країни, і лише 11,1% з них мають повну вищу освіту [13, с. 83, 140, 360, 380].

Статистика також свідчить, що тут на посадах фахівців з обліку та аудиту працюють винятково випускники аграрних навчальних закладів. Саме тому вважаємо актуальним питання формування у вищих аграрних навчальних закладах професійної компетентності майбутніх спеціалістів цього

профілю. А головним завданням вишу згідно із "Положенням про державний вищий навчальний заклад", затвердженим Постановою КМУ від 5 вересня 1996 р. № 1074, є створення умов для набуття студентами знань у певній галузі, підготовка їх до професійної діяльності [10, с. 281].

Відповідно до "Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)", затвердженого Постановою КМУ від 20 січня 1998 р. № 65, зміст освіти — це обумовлені цілями та потребами суспільства вимоги до системи знань, умінь та навичок, світогляду та громадянських і професійних якостей майбутнього фахівця, що формуються в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку науки, культури [10, с. 296].

Піднесення економіки має забезпечувати позитивні перетворення в суспільстві в цілому, підвищувати рівень соціальної захищеності населення. У зв'язку з цим визнаємо необхідними зміни, які б сприяли цьому. А вони частково вже здійснені в ході втілення в життя Програми реформування бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, затвердженої Постановою КМУ від 28.10.1998 р. № 1706, виконання Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні". Результатом цього стало розроблення Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(с)БО), нового плану рахунків, прогресивні зміни в навчальних планах і методиках викладання бухгалтерського обліку у вищих навчальних закладах [3, с. 2]. Із цими документами, які були оприлюднені у засобах масової інформації або ж вийшли окремими виданнями, наукові бібліотеки вищих навчальних закладів ознайомили викладачів та студентів.

Актуальність якісної підготовки фахівців, які володіють професійними знаннями, пов'язана також зі Стратегією застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, схваленою Розпорядженням КМУ від 24 жовтня 2007 р. № 911-р, метою якої є вдосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні, відповідно до законодавства Європейського Союзу та вимог щодо участі України у Світовій організації торгівлі [3, с. 18].

Накази, інструкції, положення міністерств, відомств, державних комітетів. З метою визначення нових, базованих на міжнародних стандартах освіти підходів до створення системи професійної підготовки спеціалістів з обліку та аудиту для сільськогосподарських підприємств та в продовження досліджень з розроблення заходів з формування професії бухгалтера, визначених Концепцією розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України, схваленою рішенням Колегії Міністерства аграрної політики України (протокол № 1 від 03.02.2009 р.), розроблено проект Концепції формування системи професійної освіти бухгалтерів аграрного сектору економіки України, що враховує специфічні особливості обліку в сільському господарстві при побудові системи професійної освіти цього профілю. Одним зі специфічних завдань, що вирішується запропонованою Концепцією, є надання аграрним бухгалтерам знань щодо реалізації інформаційної складової в гарантуванні продовольчої безпеки України в умовах членства України у СОТ [8, с. 130].

Зміст підготовки майбутніх фахівців з обліку та аудиту у вищих аграрних навчальних закладах висвітлюється в їхній кваліфікаційній характеристиці. У ній визначено завдання освіти, мету освітньої та професійної підготовки студента, його місце у структурі господарства держави, вимоги до його компетентності та інших соціально значущих властивостей і якостей, назви робіт та виробничих функцій, які він здатний виконувати після закінчення вищого навчального закладу, компетенції, якими повинен володіти. Відповідно до цього стандарту основними напрямками професійної діяль-

ності фахівця з обліку та аудиту є організаційно-управлінський та інформаційно-аналітичний, а з набуттям відповідного досвіду він також може адаптуватися до суміжної професійної діяльності: економічної, маркетингової, зовнішньоекономічної, освітньої, науково-дослідницької.

Системність підготовки за цим профілем зумовлюється всім контекстом навчання, коли кожна дисципліна розглядається як засіб формування професійної компетентності студента. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра напрямку 0501 — "Економіка і підприємство" спеціальності 6.050100, 7.050106, 8.050106 — "Облік і аудит" передбачає вивчення дисциплін загальноосвітнього, загальноекономічного циклів та циклу професійно-орієнтованих дисциплін [11].

Як вимагає зазначена освітньо-професійна програма, сучасному фахівцю з обліку та аудиту треба вміти не лише налагодити та якісно здійснювати як господарський, так і управлінський облік на підприємствах у напрямках, де він безпосередньо або опосередковано бере участь, а й мати широкий світогляд, загальну ерудицію та володіти вмінням економічного мислення, ділового спілкування. Спеціалісту цього профілю потрібен відповідний рівень політичної, етичної та психологічної культури, він має бути високоморальною людиною, відчувати відповідальність перед колективом за якість виконуваної роботи.

Випускник ВНЗ, який пройшов відповідний курс навчання (у нашому випадку з обліку та аудиту) згідно з кваліфікаційними характеристиками професій працівників, затвердженими наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29.10.2007 р. № 583 [4], може займати посади керівників та працювати на інших ділянках за фахом, тому має бути підготовлений до виконання таких функцій: облікова, фінансово-економічна, організаційна, контрольно-аналітична, а також дбати про підвищення свого професійного рівня, тобто навчатись упродовж усього життя. І в цьому йому не обійтись без використання можливостей публічних чи галузевих бібліотек, у фондах яких — багатий вибір навчальної та наукової літератури. Доступ до неї можна отримати й у віддаленому режимі, причому останній нині набуває все більшої популярності.

Локальні нормативно-правові акти. Відповідно до вимог чинного законодавства в кожній окремій організації на основі кваліфікаційних характеристик професій працівників розробляють посадові інструкції фахівців з обліку та аудиту, які також містять вимоги щодо знань, умінь і навичок працівників бухгалтерських служб.

Міжнародні нормативно-правові акти. З метою гармонізації вимог до освіти і кваліфікації професійних бухгалтерів Міжнародна федерація бухгалтерів видала Міжнародні стандарти освіти, які набули чинності з 1 січня 2005 р. і мають рекомендаційний характер. Згідно з цими документами, які широко пропагують вітчизняні бібліотеки, мета професійної освіти на сучасному етапі полягає у підготовці компетентних кваліфікованих бухгалтерів, здатних упродовж життя робити позитивний внесок в удосконалення професії. У цих стандартах, які визначають вимоги до змісту програми фахової бухгалтерської освіти, професійних навичок, цінностей, здібностей, оцінки компетентності та подальшого підвищення кваліфікації, перелік предметів об'єднаний у три модулі:

- бухгалтерський облік, фінанси і пов'язані з ними знання;
- організація і ведення бізнесу;
- інформаційні технології.

Конкретний зміст предметів містить Типова програма навчальної підготовки бухгалтерів, яка розроблена Міжуряд-

довою робочою групою експертів з міжнародних стандартів обліку і звітності ООН і призначена для підготовки бухгалтерів високого рівня [3, с. 14].

Згідно з Кодексом етики професійних бухгалтерів, затвердженим Міжнародною федерацією бухгалтерів, мета цієї професії полягає у виконанні роботи відповідно до найвищих стандартів професіоналізму для досягнення найкращих результатів діяльності й загалом задоволення суспільних інтересів. Для того, щоб професійний бухгалтер виконував роботу з належною ретельністю, компетентністю та старанністю, він зобов'язаний постійно підтримувати високий рівень своїх професійних знань і вмінь, спиратись на сучасні тенденції у практиці, законодавстві та методах роботи [6].

До основних принципів діяльності вищих органів державного аудиту, наведених у Лімській декларації керівних принципів аудиту державних фінансів (1977), Мексиканській Декларації незалежності ВОФК (2007), Декларації про загальні принципи діяльності вищих органів фінансового контролю держав — учасниць Співдружності Незалежних Держав (2001), належить принцип компетентності, який є базовим і передбачає необхідний і достатній професійний рівень фахівців, котрі здійснюють державний аудит, їхні досвід і кваліфікацію, які відповідають особливостям об'єкта перевірки і поставленим завданням.

Цікавим у межах нашого дослідження є досвід запровадження державних освітніх стандартів вищої професійної освіти за кордоном. Зокрема, випускник напрямку підготовки 080100 Економіка ОКР "Магістр" Російської Федерації має володіти:

— загальнокультурними компетенціями: здібностями до самовдосконалення, прийняття організаційно-управлінських рішень, самостійністю, відповідальністю;

— професійними компетенціями: умінням готувати аналітичні матеріали для оцінки вжитих заходів у рамках економічної політики і прийняття стратегічних рішень, аналізувати і використовувати інформацію для проведення економічних розрахунків, прогнозувати основні соціально-економічні показники діяльності підприємства, розробляти варіанти управлінських рішень й обґрунтовувати їх вибір [12].

У Великобританії професійні компетентність та компетенції випускника вищого навчального закладу визначаються системою національних професійних стандартів, вони висувають вимоги до фахівця, який працює в будь-якому секторі професійної діяльності, окреслюючи результати, що його потрібно досягнути, а також умови, за яких він може бути досягнутим. Професійний стандарт також називається "елементом компетентності" [1, с. 35].

Відповідно до збірника документів, виданого Міністерством освіти США "Америка 2000. Стратегія освіти", одним зі стратегічних завдань освітньої політики є досягнення студентами компетентності, яка має забезпечити можливість результативно використовувати свій інтелект, готовність до відповідального громадянства, подальшого навчання і продуктивної зайнятості в сучасній економіці [2, с. 63].

Висновки:

1. Завданням законодавства України про освіту визначено мету освіти, яка полягає не тільки у створенні умов для всебічного розвитку людини як особистості, а й у підвищенні освітнього рівня громадян країни та забезпеченні економіки, зокрема її аграрної галузі, кваліфікованими фахівцями.

2. Спостерігається тенденція гармонізації міжнародних підходів до професійної підготовки бухгалтерів на основі Міжнародних стандартів освіти (МФБ) і глобальної програми ООН. Визначальні методологічні положення міжнародних правових документів уже покладено в основу українського законодавства.

3. Освітні послуги ще недостатньо відповідають вимогам інформаційного суспільства, умовам ринкової економіки та реформам агропромислового комплексу країни. А вони вимагають розширення фахового світогляду, постійного оновлення отриманих у вищому навчальному закладі знань, джерелом яких є бібліотеки.

Актуальними напрямками розроблення окресленої проблеми є теоретичне обґрунтування співвідношення процесів реформування системи вищої аграрної освіти та освітнього права з метою оновлення змісту професійної освіти, зорієнтованої на компетентнісний підхід для забезпечення ефективної підготовки майбутніх фахівців з обліку та аудиту.

Список використаної літератури

1. *Блинов В. И.* Компетентностный подход на различных уровнях профессионального образования / Владимир Игоревич Блинов. — М. : АРКТИ, 2009. — 72 с.
2. *Вощевська О. В.* Професійна підготовка інженерів-аграрників в системі вищої освіти США : дис. ... канд. пед. наук / Вощевська Ольга Володимирівна ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. — Тернопіль, 2008. — 260 с.
3. *Голов С. Ф.* Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : навч. посіб. / С. Ф. Голов. — Режим доступу: http://imanbooks.com/book_328_page_2. — Назва з екрана.
4. *Довідник* кваліфікаційних характеристик професій працівників (ДКХІП), затверджений наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29 грудня 2004 р. № 336. — Вип. 1. — Режим доступу: <http://document.ua/dovidnik-kvalifikaciinih-harakteristik-profesii-pracivnikiv--nor13660.html>. — Назва з екрана.
5. *Закон* України "Про вищу освіту" № 2984-III від 17 січ. 2002 р. // Вісник Верховної Ради України. — 2002. — № 20. — С. 134.
6. *Кодекс* етики професійних бухгалтерів. — [Б. м.] : МФБ : 1996 р. — 669 с.
7. *Концепція* розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні : проект / АПН України. — [Б. м. : б. в.], 2003. — 23 с.
8. *Коробова Н. М.* Концепція формування системи професійної освіти бухгалтерів аграрного сектору економіки України / Н. М. Коробова // Облік і фінанси АПК. — 2012. — № 2. — С. 128—131.
9. *Менеджмент* якості освіти і новітні технології навчання у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору : матеріали VII Міжнар наук.-метод. конф. 20—21 трав. 2010 р. / наук. ред. Д. В. Табачник ; Ін-т вищої освіти НАПН України. Міжнар. наук.-техн. ун-т ім. Ю. Бугая ; упоряд. Л. Т. Коломієць. — К. : МНТУ, 2010. — 260 с.
10. *Освіта* в Україні : зб. законодав. і норматив. актів / упоряд. Ю. В. Паливода. — К. : Паливода А. В., 2009. — 312 с. — (Закони України).
11. *Освітньо-професійна програма* підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра напрямку 0501 "Економіка і підприємництво" / М-во освіти і науки України. — Офіц. вид. — [Чинна від 2003-06-06] — К. : [б. в.], 2002. — (Галузеві стандарти вищої освіти).
12. *Приказ* Министерства образования и науки РФ от 21.12.2009 № 747 об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта высшего профессионального образования по направлению подготовки 080100 Экономика (квалификация (степень) "Бакалавр"). — Режим доступа: www.bgsha.ru/files/docs/.../ekonomika.pdf. — Загл. с экрана.
13. *Статистичний* щорічник України за 2009 рік / за ред. О. Г. Осауленка ; Держ. ком. статистики України. — К. : Держ. п-во "Інформаційно-аналітичне агенство", 2010. — 566 с.

В статті освещена роль научной библиотеки как источника информации о нормативно-правовых принципах формирования профессиональной компетентности будущих специалистов в высших аграрных учебных заведениях, осуществлен анализ законодательства и нормативных документов в отрасли высшего образования.

In the article the analysis of legislation and normative documents is carried out in industry of higher education, formings of professional competence of future specialists directed on providing on an account and audit in higher agrarian educational establishments.

Надійшла в редакцію 12 листопада 2012 року